

Situació econòmica i
ocupació

PACTE TERRITORIAL
PER L'OCUPACIÓ
MAESTRAT LITORAL

Setembre 2022

VNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

UNIVERSITAT
JAUME I

GENERALITAT
VALENCIANA

TOTS
A UNA
veu

LABORA

Servei Valencià d'Ocupació i Formació

1 AVALEM TERRITORI

Pacte territorial per l'ocupació
del Maestrat litoral- PTOML

QUÈ ÉS AVALEM TERRITORI?

És un programa de LABORA-GVA que posa l'accent en l'escala local del territori de la Comunitat Valenciana, i en particular en les claus que defineixen el desenvolupament territorial de la CV.

QUINA FINALITAT TÉ?

L'anàlisi del **mercado laboral valencià** des de la perspectiva territorial a fi d'**establir** les **estratègies** més adequades per al foment **de l'ocupació** en cadascun dels territoris.

Es tracta, doncs, d'un pla de l'adequació de les polítiques d'ocupació al territori i als sectors productius valencians.

QUÈ ÉS EL LABORATORI TERRITORIAL DE L'OCUPACIÓ VALENCIANA

L'organització que permet redactar el pla de l'adequació de les polítiques d'ocupació al territori i als sectors productius valencians, mitjançant una programació d'accions encaminades a fer diagnòstics territorials, dissenyar estratègies laborals i fer el seguiment d'aquestes estratègies.

PLANTEJAMENT DE LES ESTRATÈGIES PER L'OCUPACIÓ

Objectius:

1.-Objectius socials: més ocupació, menys desocupació estructural, més qualitat, equilibri entre qualificació i demanda i més qualificació de l'ocupador/a.

2.- Objectius territorials: desenvolupament territorial a través dels recursos locals, les xarxes d'agents i els processos d'innovació.

ESQUEMA GENERAL DE LES ESTRATÈGIES "AVALEM TERRITORI"

ÀREA DE RECURSOS TERRITORIALS

Objectiu Estratègic 1. Ocupabilitat, igualtat d'oportunitats i inserció laboral.

Objectiu Estratègic 2. Estabilitat i seguretat en l'oferta d'ocupació.

Objectiu Estratègic 3. Atenció a les persones, inclusió social de col·lectius desfavorits.

Objectiu Estratègic 4. Millora de les qualificacions laborals de la població i de l'adequació del sistema de formació local a les necessitats territorials.

Objectiu Estratègic 5. Consolidació d'un model productiu basat en el valor del desenvolupament econòmic local.

Objectiu Estratègic 6. Principi de transversalitat de gènere, igualtat de condicions entre homes i dones.

Objectiu Estratègic 7. Millora de les infraestructures, equipaments i serveis públics.

ÀREA DE XARXES TERRITORIALS

Objectiu Estratègic 8. Estructura territorial i xarxes internes.

Objectiu Estratègic 9. Xarxes territorials externes; col·laboracions.

ÀREA DE PROCESSOS D'INNOVACIÓ

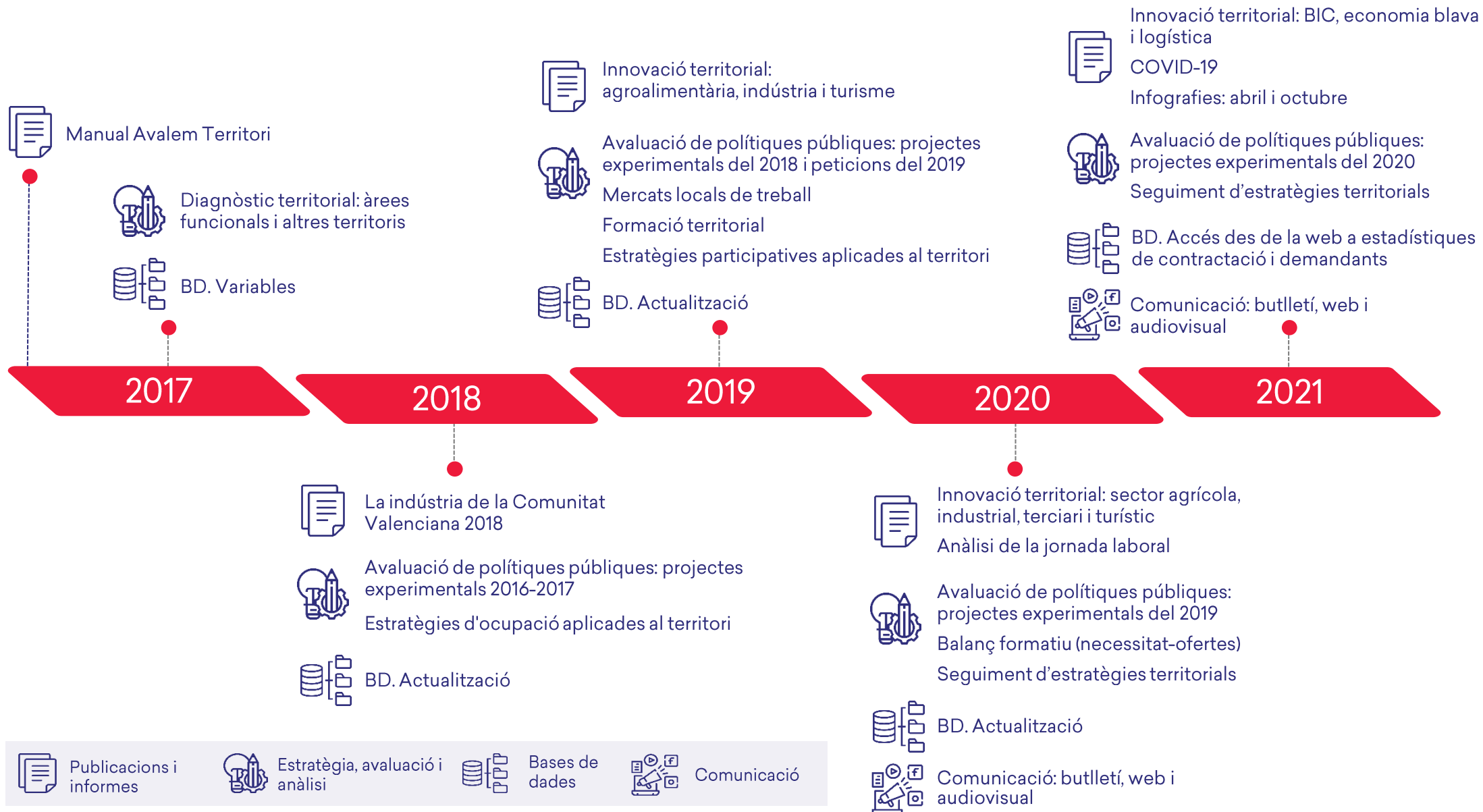
Objectiu Estratègic 10. Transversalitat de la innovació.

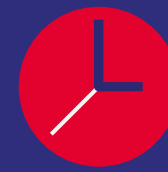
1 AVALEM TERRITORI (2017-2021)

Pacte territorial per l'ocupació
del Maestrat litoral- PTOML

2 Situació actual. Mercat de treball

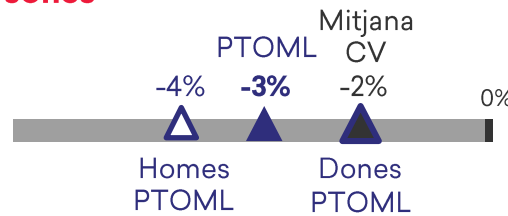
Pacte territorial per l'ocupació
del Maestrat litoral- PTOML

DEMANDANTS D'OCUPACIÓ

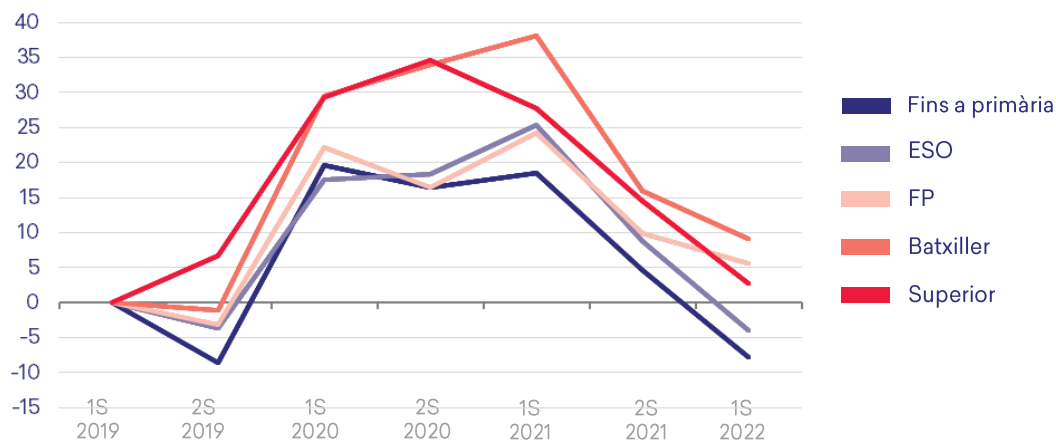
Demandants d'ocupació*: **4.541 persones**

Variació total**: **-3%**

Variació per sexe**: **-4%** **-2%**

Evolució demandants d'ocupació per **nivell formatiu*****

Variació de demandants d'ocupació per **sector d'activitat****:

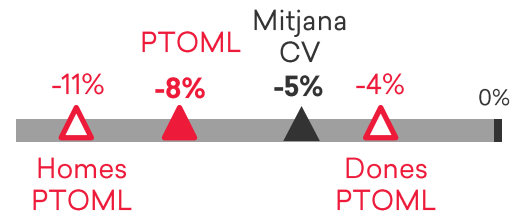

CONTRACTES

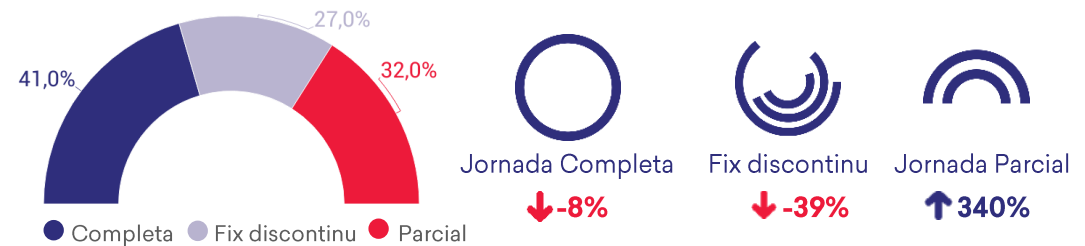
Nombre de contractes*: **13.846**

Variació total**: **-8%**

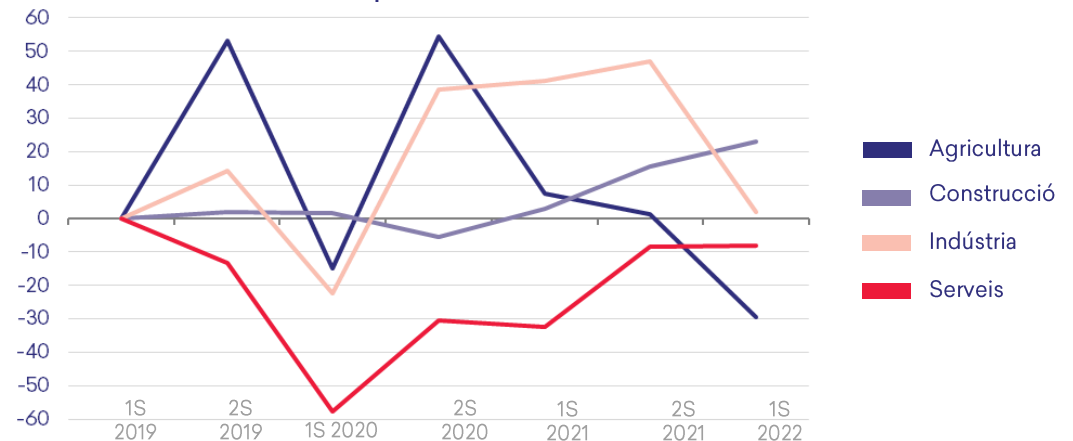
Variació per sexe**: **-11%** **-4%**

Contractes per **tipus de jornada***: Variació**:

Evolució de contractes per **sectors econòmics*****

* Dada referida al primer semestre del 2022.

** Variació: comparació del primer semestre del 2022 respecte al primer semestre del 2019.

*** Evolució respecte al primer semestre del 2019.

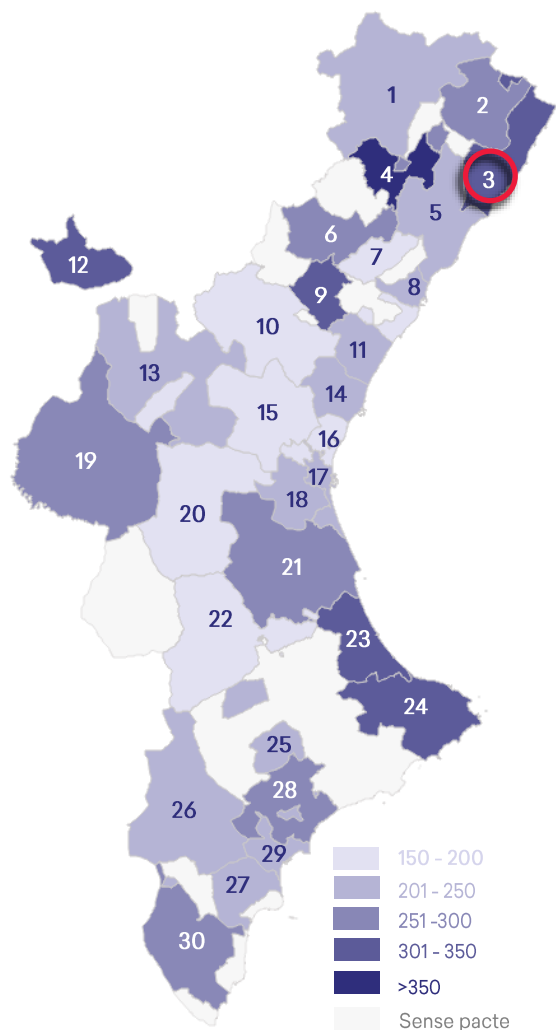

2 Situació actual. Mercat de treball

Pacte territorial per l'ocupació
del Maestrat litoral- PTOML

CONTRACTES INDEFINITS

Taxa de variació dels contractes indefinits*

4	Pacte territorial per al desenvolupament local i l'ocupació de l'Alt Maestrat	451
9	Pacte territorial per l'ocupació de la Mancomunitat Espadà-Millars	345
23	Acord territorial per l'ocupació i el desenvolupament local de la comarca de la Safor	343
24	Acord comarcal en matèria d'ocupació i desenvolupament local a la Marina Alta	329
12	Acord-pacte territorial per a la creació d'ocupació i desenvolupament local del Racó d'Ademús	302
3	Pacte territorial per l'ocupació del Maestrat litoral	301
2	Pacte territorial per l'ocupació de Castelló nord	293
30	Acord territorial per l'ocupació i el desenvolupament local del Baix Segura	282
6	Acord per l'ocupació de l'Alcalatén-Alt Millars	281
28	Pacte territorial per l'ocupació de l'Alacantí	278
21	Pacte territorial per l'ocupació de la Ribera	275
19	Acord territorial en matèria d'ocupació i desenvolupament local de la Mancomunitat de l'Interior Terra del Vi	256
1	Acord territorial per a l'ocupació dels Ports	240
29	Pacte territorial per l'ocupació de la ciutat d'Alacant	239
13	Pacte de la Serrania	237
8	Pacte local per l'ocupació de Castelló de la Plana	234
	Mitjana de la Comunitat Valenciana	233
17	Pacte per l'ocupació a la ciutat de València	229
27	Acord territorial en matèria d'Ocupació i Desenvolupament Local d'Elx	220
25	Acord territorial per l'ocupació i el desenvolupament local d'Alcoi-Ibi-Ontinyent	218
26	Consorci Intermunicipal Pacte territorial per l'ocupació de la Vall del Vinalopó	216
18	Acord territorial per l'ocupació de l'Horta Sud	214
14	Pacte territorial per l'ocupació del Camp de Morvedre	210
5	Pacte territorial per l'ocupació i el desenvolupament local de la Plana Alta nord	207
11	Pacte territorial per l'ocupació de la Plana Baixa	206
15	Acord territorial per l'ocupació del Camp de Túria	187
22	Pacte Territorial Costera-Canal	172
7	Pacte territorial per l'ocupació dels municipis ceràmics i la seua àrea d'influència	171
16	Consorci per a la creació d'ocupació de l'Horta Nord Pactem Nord	169
10	Pacte territorial per l'ocupació i el desenvolupament local de l'Alt Palància	150
20	Acord territorial pel Consell Econòmic i Social Comarcal de la Foia de Bunyol-Xiva	125

* Percentatge de variació: primer semestre del 2022 respecte del primer semestre del 2019.

Valor del rol exercit per la xarxa de tècnics agents de desenvolupament local (ADL) i importància del lideratge de les corporacions locals

- Resposta a problemes immediats, gestions derivades dels ERTO i altres ajudes.
- Facilitadors de la reactivació econòmica local segons les particularitats de cada territori.

Crisi econòmica selectiva:

- **Sectors econòmics perjudicats: de proximitat**, determinats per la presencialitat (hostaleria, comerç minorista tradicional, oci i esplai, indústria turística); pimes i autònoms del sector industrial; grups vulnerables (dones i joves); economia no formal.
- **Continuïtat i augment de sectors essencials:** alimentació, transport i logística.
- **Noves oportunitats de desenvolupament empresarial lligat a noves demandes.** Es constata un reforç de sectors innovadors relacionats amb productes sanitaris, alimentació, agroindústria i el sector logístic.

Incidència en el mercat laboral:

- La paralització parcial de l'activitat comporta disminució de les contractacions, augment dels acomiadaments i generalització d'ERTO.

Bretxes causades per les desigualtats generades:

- **Digital**, sobretot en les petites empreses que no disposen de noves tecnologies adequades, i **social**, en grups vulnerables i dependents.

Processos territorials i noves oportunitats detectades:

- Relevància de les **xarxes del territori** com ara la col·laboració empresarial.
- **Recuperació del mercat immobiliari en el medi rural** per la compra de segons habitatges i rehabilitació dels existents.
- La **digitalització** adquireix protagonisme en les diverses fases de la producció: noves exigències del mercat laboral que necessita una formació més específica.
- El **teletreball** és un element innovador en el mercat laboral que té una enorme transcendència en la dimensió social.

IMPLICACIÓ DE LES CORPORACIONS LOCALS I TÈCNICS EN EL TERRITORI DE DIVERSA FORMACIÓ

SECTORS ECONÒMICS

Repercussió selectiva

Alimentació, transport i logística	[Sectors essencials]	[Activitats presencials]	Comerç local, hostaleria i turisme
Informàtica, farmàcia i missatgeria	[Increment circumstancial]	[Sector industrial]	PIMES i autònoms
Agroindústria, logística i àmbit sanitari	[Sectors innovadors]	[Col·lectius vulnerables]	Joves i dones
		[Economia no formal]	Dones

DESIGUALTATS I BRETXES

[Digital]	Comerços i llars
[Social]	Col·lectius vulnerables i dependents

MERCAT LABORAL

Paralització de l'activitat

Generalització d'ERTO
Disminució de contractacions
Augment d'acomiadaments

PROCESSOS TERRITORIALS

Noves oportunitats

[Col·laboració]	Xarxes empresarials
[Qualitat de vida]	Factor residencial
[Digitalització]	Comerç en línia i teletreball
[Formació]	Noves necessitats laborals

4 Projectes experimentals 2021

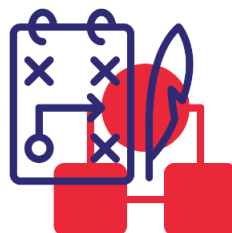
Pacte territorial per l'ocupació
del Maestrat litoral- PTOML

PACTE TERRITORIAL PER L'OCUPACIÓ DEL MAESTRAT LITORAL

QUÈ SÓN ELS PROJECTES EXPERIMENTALS?

Són projectes de caràcter innovador o experimental en l'àmbit de l'ocupació i que tenen per objectiu donar resposta a les necessitats específiques del territori mitjançant actuacions que afavorisquen la innovació en l'àmbit de l'emprenedoria, l'economia social, el desenvolupament local i les condicions d'ocupabilitat. Han de ser coherents amb el diagnòstic previ del territori i sustentar-se en una estratègia consensuada prèviament amb els actors claus d'aquest espai.

AÑY CONVOCATÒRIA	TÍTOL	PRESSUPOST	DESCRIPCIÓ	OBJECTIUS I METES
2021	OBSEDI 2021 (Observatori per al Seguiment i la Dinamització del mercat laboral en el Maestrat Litoral)	240.000 €	El projecte proposa la continuïtat en les tasques del OBSEDI d'anys anteriors. El document <i>Estratègies Aplicades al Pacte Maestrat Litoral</i> és el pla del programa OBSEDI 2021. A través d'aquest document s'articularen els objectius per al programa EMPACE 2021.	L'Observatori treballa sobre 4 àrees principals: • Evolució dels sectors econòmics del territori, prospectiva i identificació de nous nínxols d'ocupació. • Identificació de les necessitats de capacitat i formació del teixit econòmic. • Caracterització i identificació de les necessitats per a la millora de l'ocupabilitat dels col·lectius amb majors dificultats. • Seguiment de la qualitat de l'ocupació creada. Els objectius Estratègics del programa OBSEDI 2021 tindran en compte tot l'anterior, però també s'ajustaran als 10 objectius estratègics fixats en el document "Avalet Territori. Estratègies d'Ocupació Aplicades al Territori"

4 Projectes experimentals 2021

Pacte territorial per l'ocupació
del Maestrat litoral- PTOML

RESULTATS

ORIENTACIÓ

- S'elaboren i difonen infografies sobre Processos de selecció de personal, Marca personal, Consells per a la cerca d'ocupació, Competències laborals i Reformulació positiva.
- Es realitzen tallers Grupals d'Eines Digitals i Cerca d'Ocupació (en línia, i presencials per a col·lectius en risc d'exclusió), Tallers d'Excel, Xarrades i Taller de Desenvolupament d'Habilitats Sociolaborals, Tutories presencials i individualitzades d'Orientació Laboral.
- També s'ha col·laborat amb la Plataforma I Jo També per a la inserció laboral de les persones amb discapacitat intel·lectual, gestionat els Tallers de Formació de la Diputació de Castelló i participat en Fòrums, Jornades i altres esdeveniments formatius.

PROSPECCIÓ

- S'ha incentivat i pilotat la creació de EGM d'àrees industrials segons la Llei 14/2018 de 5 de juny (inicialment a Benicarló, amb posterioritat -fase inicial- a Vinaròs, Alcalà de Xivert, Peníscola).
- S'ha continuat amb l'observació i diagnòstic de la Formació Professional en el territori del Pacte, així com amb la millora de les xarxes territorials externes (contactes amb Pactes i altres entitats com la FVMP, FEPEVAL, etc.).
- Es va efectuar una prospecció via xarxes per a determinar el grau de coneixement dels fons Next Generation entre empreses i públic en general.

COMUNICACIÓ EN LÍNIA

- Es va treballar en el manteniment, desenvolupament i continguts actualitzats del blog OBSEDI, la pàgina de Facebook, Instagram, canal de Youtube i Telegram així com la pàgina de LinkedIn.
- També es van preparar les transmissions en línia de cursos, reunions de tota mena, creació de cartelleria, disseny d'enquestes específiques, etc.

5 Programa Formatiu 2022

**Pacte territorial per l'ocupació
del Maestrat litoral- PTOML**

Data	Temàtiques i modalitat	Municipi	Pacte amfitrió	Lloc	Universitat
24 de maig del 2022 11.00 - 14.00 h	Avalem Territori 2017-2022. Balanç i valoració	Gandia	Acord territorial per a l'ocupació i el desenvolupament de la comarca de la Safor	Urbalab. Carrer de la Fundació Vicent Ferrer, 6, 46702 Gandia, València	València
7 de juny del 2022 11.00 - 14.00 h	Innovació territorial-patrimoni cultural	Elx	Acord territorial en matèria d'Ocupació i Desenvolupament Local d'Elx	Palau de Congressos d'Elx. Carrer del Filet de Fora, 1, 03203 Elx, Alacant	Alacant
21 de juny del 2022 11.00 - 14.00 h	Innovació territorial i logística	L'Alcora	Pacte Municipis Ceràmics	Museu de Ceràmica de l'Alcora. C/ Teixidors, 5, 12110 L'Alcora, Castelló	Castelló
30 de juny del 2022 11.00 - 14.00 h	Projectes experimentals a la província de València	Sagunt	Pacte territorial per l'ocupació i el desenvolupament local del Camp de Morvedre	Casal Jove Sagunt. Carrer de Romeu, 8, 46500 Sagunt, València	València
5 de juliol del 2022 11.00 - 14.00 h	Projectes experimentals	Alcoi	Acord territorial per l'ocupació i el desenvolupament local Alcoi-lbi-Ontinyent (ACTAIO)	Espai Àgora. Plaça de Ramón y Cajal, 6, 03801 Alcoi, Alacant	Alacant
20 de juliol del 2022 11.00 - 14.00 h	Projectes experimentals	Castelló	Pacte local per l'ocupació Castelló de la Plana. CREA	Centre Municipal de Formació Tetuan XIV. Partida del Bovalar - Quadra Tercera, s/n. 12004	Castelló
14 de setembre del 2022 11.00 - 14.00 h	Digitalització i territori	Alacant	Pacte territorial per l'ocupació de la ciutat d'Alacant	Sala d'actes Porta Ferrissa. C. Jordi Joan, 21, 03002 Alacant	Alacant
21 de setembre del 2022 11.00 - 14.00 h	Economia social	El Villar	Pacte per l'ocupació a la comarca de la Serrania	Mancomunitat de la Serrania. Carrer de les Creus, 46, 46170 El Villar, València	València
29 de setembre del 2022	Indicadors de projectes experimentals	Benicàssim	Pacte Plana Alta nord	Benicàssim. Vil·la Elisa	Castelló

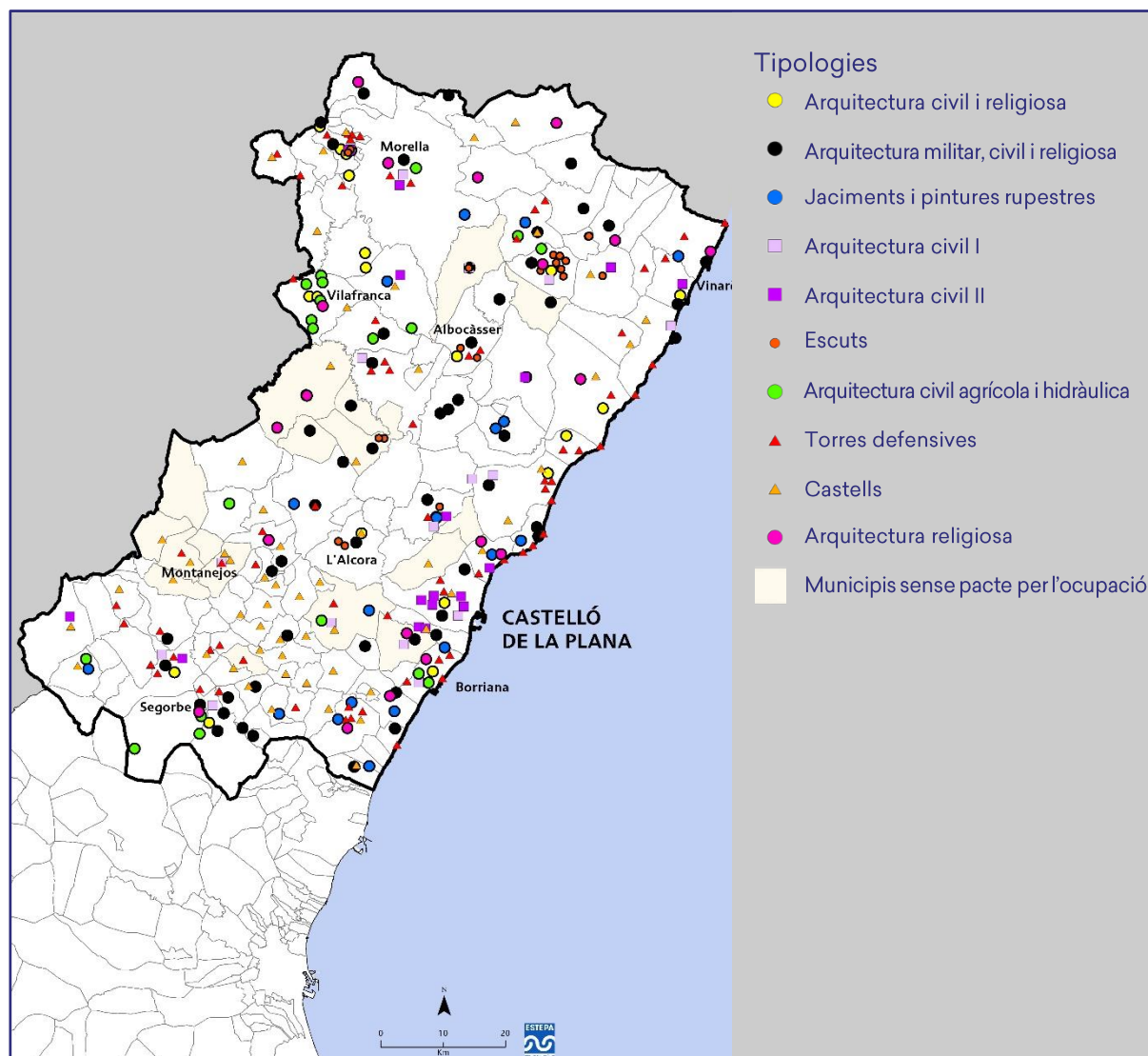

6 Innovació territorial. El patrimoni cultural valencià i el mercat laboral

Pacte territorial per l'ocupació del Maestrat litoral- PTOML

Nombre de Béns d'Interés Cultural (BIC)

PATRIMONI CULTURAL VALENCIÀ

La innovació territorial valenciana és objecte d'estudi durant els últims anys gràcies a l'anàlisi dels sectors tradicionals i moderns que hi ha implantats a les diverses comarques de la Comunitat Valenciana, mitjançant l'impuls de Labora-GVA en el context del programa Avalem Territori. El patrimoni cultural i la relació amb el mercat laboral ha sigut objecte d'anàlisi i caracterització tenint com a referència els **béns d'interès cultural (BIC) del nostre territori, més de 1.800**. Un equip integrat per investigadors d'universitats de València, d'Alacant i la Jaume I de Castelló hem elaborat aquest estudi amb la col·laboració dels equips tècnics dels pactes-acords per l'ocupació. Els resultats obtinguts són significatius i configuren un escenari singular.

Almenys uns **500 BIC generen ocupació de manera estable**, 2/3 dels quals són directes, i els altres, indirectes. Són notables les diferències provincials entre els BIC, perquè en ocupació directa destaca València (52%), seguida de Castelló (35%) i Alacant (13%), mentre que, en ocupació indirecta, és Alacant qui lidera aquest àmbit (58%) i a continuació Castelló (27%) i València (15%).

Majoritàriament, **l'Administració pública és qui protagonitza aquestes iniciatives: huit de cada deu BIC** analitzats. L'Administració pública municipal lidera aquestes accions, amb el 50%; el govern valencià en canalitza un terç, i la resta, les diputacions provincials.

La creació de productes turístics representa al voltant del 40% d'aquests béns, mentre que l'aprofitament cultural sobrepasa el 30%. Els altres usos són minoritaris, com ara l'educatiu (7%) i el social (6%).

L'aprofitament del patrimoni cultural, en particular el de primer ordre, constitueix un **excel·lent jaciment d'ocupació**. S'ha comprovat que hi ha una sòlida trajectòria d'actuacions mampreses els últims anys, amb excel·lents exemples en diverses comarques arreu de la Comunitat Valenciana. Cal dir que disposem de recursos territorials amb un gran potencial per a crear noves ocupacions. Hi ha molts elements patrimonials que encara es poden aprofitar per a contribuir al desenvolupament econòmic territorial.

6 Innovació territorial. Economia blava

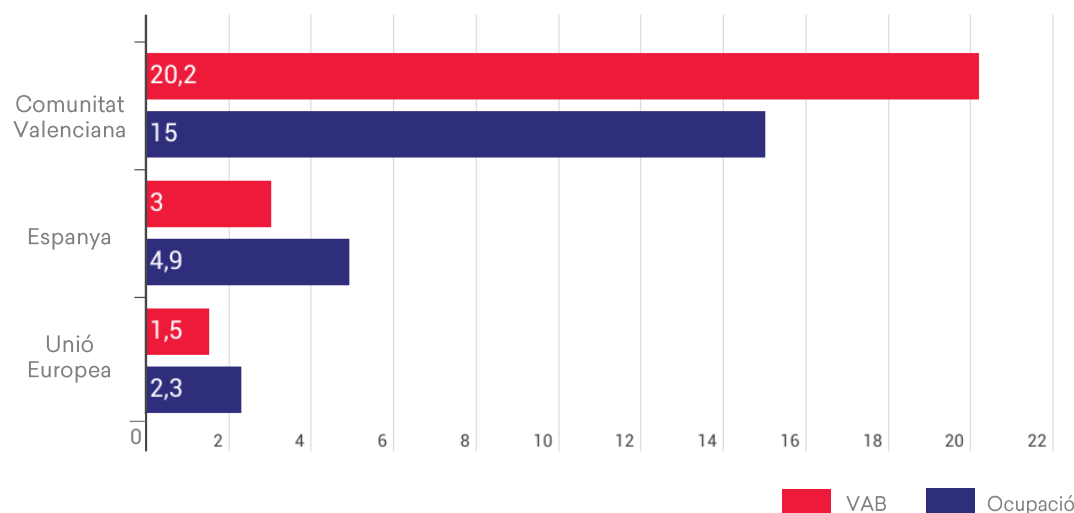
Pacte territorial per l'ocupació del Maestrat litoral- PTOML

OCUPACIÓ EN L'ECONOMIA BLAVA

Ocupació generada en l'economia blava respecte al total de la població

5	Pacte territorial per l'ocupació i el desenvolupament local de la Plana Alta nord	22%
24	Acord comarcal en matèria d'ocupació i desenvolupament local a la Marina Alta	14,5%
3	Pacte territorial per l'ocupació al Maestrat litoral	13,5%
16	Consorti per a la creació d'ocupació de l'Horta Nord Pactem Nord	12,4%
8	Pacte local per l'ocupació de Castelló de la Plana	9,3%
17	Pacte per l'ocupació a la ciutat de València	8,2%
	Mitjana dels pactes amb litoral	7,7%
23	Acord territorial per l'ocupació i el desenvolupament local de la comarca de la Safor	6,4%
29	Pacte Territorial per l'ocupació de la ciutat d'Alacant	6,2%
30	Acord territorial per l'ocupació i el desenvolupament local del Baix Segura	5,4%
21	Pacte territorial per l'ocupació a la Ribera	5,3%
27	Acord territorial en matèria d'Ocupació i Desenvolupament Local d'Elx	4,1%
28	Pacte territorial per l'ocupació de l'Alacantí	3,7%
14	Pacte territorial per l'ocupació del Camp de Morvedre	3,2%
7	Pacte territorial per l'ocupació dels municipis ceràmics i l'àrea d'influència	2,2%
11	Pacte territorial per l'ocupació de la Plana Baixa	0,9%

Contribució de l'economia blava (EB)**

ECONOMIA BLAVA

Sectors consolidats

- (1) Recursos marins vius: sector primari (pesca), transformació de productes pesquers i distribució de productes pesquers.
- (2) Recursos marins no vius: petroli, gas i altres minerals.
- (3) Energia renovable marina: energia eòlica marina.
- (4) Activitats portuàries: càrrega i emmagatzematge i projectes portuaris.
- (5) Construcció i reparació naval: construcció naval, equips i maquinària.
- (6) Transport marítim: transport de passatgers, mercaderies i serveis de transport.
- (7) Turisme costaner: allotjament, transport i altres despeses.

Sectors emergents

- (8) Energia renovable marina i altres fonts alternatives.
- (9) Biotecnologia blava.
- (10) Minerals marins.
- (11) Dessalinització.
- (12) Defensa marítima, seguretat i vigilància.
- (13) Investigació i educació.
- (14) Infraestructura avançada i obres marítimes.

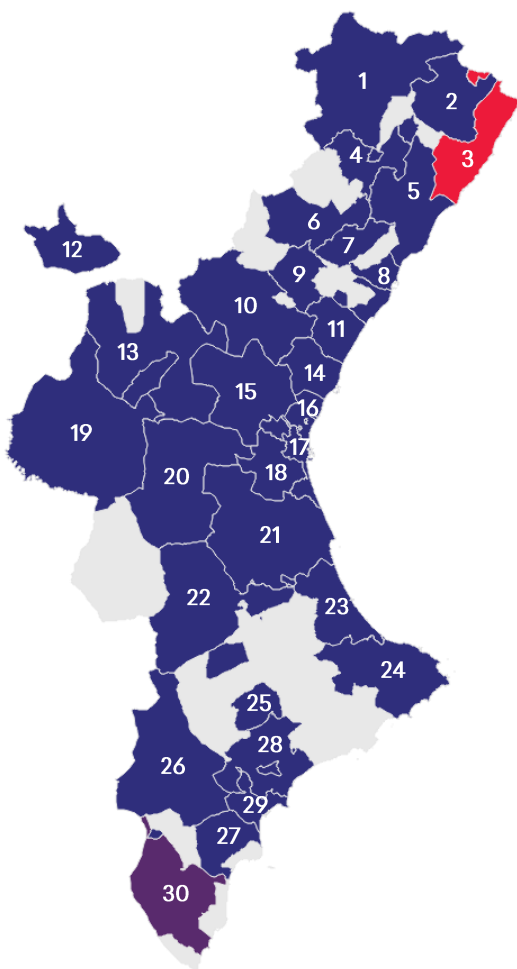
**Percentatge d'ocupació sobre el total de l'economia de cada àmbit territorial | Any: 2019
Font: The EU Blue Economy Report - Comissió Europea (2021), SABI i elaboració pròpia.

7 Implantació territorial i actors

Pacte territorial per l'ocupació del Maestrat litoral- PTOML

PACTES I ACORDS PER L'OCUPACIÓ A LA COMUNITAT VALENCIANA

Pactes i acords per l'ocupació

- 1 ACTE* per a l'ocupació dels Ports
- 2 Pacte territorial per l'ocupació de Castelló nord
- 3 **Pacte territorial per l'ocupació del Maestrat litoral**
- 4 Pacte territorial per al desenvolupament local i l'ocupació de l'Alt Maestrat
- 5 Pacte territorial per l'ocupació i el desenvolupament local de la Plana Alta nord
- 6 Acord per l'ocupació de l'Alcalatén-Alt Millars
- 7 Pacte territorial per l'ocupació dels municipis ceràmics i la seua àrea d'influència
- 8 Pacte local per l'ocupació de Castelló de la Plana
- 9 Pacte territorial per l'ocupació de la Mancomunitat Espadà-Millars
- 10 Pacte territorial per l'ocupació i el desenvolupament local de l'Alt Palància
- 11 Pacte territorial per l'ocupació de la Plana Baixa
- 12 APTE*** per a la creació d'ocupació i desenvolupament local del Racó d'Ademús
- 13 Pacte de la Serrania
- 14 Pacte territorial per l'ocupació del Camp de Morvedre
- 15 ACTE* per l'ocupació del Camp de Túria
- 16 Consorci per a la creació d'ocupació de l'Horta Nord Pactem Nord
- 17 Pacte per l'ocupació a la ciutat de València
- 18 Acord territorial per l'ocupació de l'Horta Sud
- 19 ACTE* per l'ocupació i desenvolupament local Mancomunitat de l'Interior Terra del Vi
- 20 ACTE* pel Consell Econòmic i Social Comarcal de la Foia de Bunyol-Xiva
- 21 Pacte territorial per l'ocupació de la Ribera
- 22 Pacte Territorial Costera-Canal
- 23 ACTE* per a l'ocupació i el desenvolupament local de la comarca de la Safor
- 24 ACOM** en matèria d'ocupació i desenvolupament local a la Marina Alta
- 25 ACTE* per l'ocupació i el desenvolupament local d'Alcoi-Ibi-Ontinyent
- 26 Consorci Intermunicipal Pacte territorial per l'ocupació de la Vall del Vinalopó
- 27 ACTE* en matèria d'Ocupació i Desenvolupament Local d'Elx
- 28 Pacte territorial per l'ocupació de l'Alacantí
- 29 Pacte territorial per l'ocupació de la ciutat d'Alacant
- 30 ACTE* per l'ocupació i el desenvolupament local del Baix Segura

■ Inactiu temporalment

*ACTE: Acord Territorial
**ACOM: Acord Comarcal
*** APTE: Acord-Pacte Territorial

Integren el Pacte Territorial per l'Ocupació del Maestrat Litoral - PTOML:

- Entitat responsable: Ajuntament de Benicarló
- Ajuntaments integrants:
 - Ajuntament de Benicarló
 - Ajuntament de Vinaròs
 - Ajuntament de Peníscola
 - Ajuntament d'Alcalà de Xivert
 - Ajuntament de Santa Magdalena de Púlpis
- UGT-PV
- CCOO-PV

Contacte del Pacte Territorial per l'Ocupació Maestrat Litoral - PTOML: AEDL
Ajuntaments de Vinaròs i Benicarló • Tel: 964 40 77 00 - 964 82 50 13 • aedl@vinaros.es,
aedl@ajuntamentdebenicarlo.org

Elaboració i tractament de la informació:

- **Continguts:**
 - Universitat Jaume I
 - Conclusions de la situació actual i valoració dels projectes experimentals: Enrique Orero Oms
 - Estepa. Departament de Geografia de la Universitat de València
- **Disseny:** Idees (Ideas Estratégicas de Marketing y Comunicación - www.ideasestrategicas.es)

